

עשר שנים בענף הבקר של קיבוץ הזורע

ברשימה זו הנני מתכוון לסקור בקצרה את התפתחות ענף הבקר בקיבוץ הזורע במשך 10 השנים האחרונות. חוץ מתוספת של 12 מקומות לחולבות בתחילת התקופה לא נשתנתה המסגרת החיצונית של הענף ורק בסוף שנת תשט"ו הוחל בהקמת עדר עגלים לבשר. גם התנאים החקלאיים של המשק לא השתנו באופן יסודי (אם כי חלה התפתחות רצינית מאד בכל הענף

פנים); לכן יש ענין בהשוואות הבאות. שהן מציינות תמורות והתפתחויות חוץ קיום מסגרת פחות או יותר קבועה.

העדר והתפתחותו

ניתנת בזה טבלה על התפתחות עדרנו בעשר השנים האחרונות.

טבלה 1. הרכב העדר בממוצע שנתי

השנה	פרות	ועגלות מבכירות	פרים	עגלים לבשר	ט"ה ראשים	הגיל הממוצע שנים וחדשים
תש"ו	57	49	2	—	108	5 ⁵
תש"ז	65	51	2	—	118	5 ⁵
תש"ח	73	44	2	—	119	5 ³
תש"ט	77	63	2	—	142	5 ⁸
תש"י	75	68	2	—	145	5 ⁵
תשי"א	81	65	2	—	148	5 ⁴
תשי"ב	81	71	1	—	153	4 ¹¹
תשי"ג	81	73	—	—	154	5 ²
תשי"ד	82	80	—	5	167	5 ³
תשט"ו	70	89	1	16	176	4 ⁷

העדר לגבול התחתון והננו מצויים להעלות את הגיל הממוצע במקצת על מנת להפיק את מלוא התועלת מפרות מבוגרות יותר. ראוי לציין שהצלחנו בכל זאת במשך אותן השנים להביא 7 פרות למעמד של „אלופה“.

מקורות המילואים לעדרנו. הקפדנו במשך כל השנים לספק לעדרנו מילואים אך ורק מבהמות שנולדו במשק; יוצאות מכלל זה 16 מבכירות מהיבוא האמריקני משנת 1950 ומספר מסוים של עגלים לפיטום שנרכשו בזמן האחרון. הבמות שהוצאו מהעדר נמכרו ברוב המקרים לגידול, כפי שאפשר לראות זאת מטבלה 2. בה מרוכזים נתונים על 6 השנים האחרונות בלבד.

מהטבלה נראה שחוץ מההרחבה הקלה בשנת תש"ח היה גודלו של עדר החולבות יציב, עד שהוחלט בשנה שעברה למכור מספר ניכר של פרות בשל סיבות שאינן קשורות בענף במישרין. לעומת זה חלה עליה ניכרת ומתמידה במספר בני הבקר, גם במספרים אבסולוטיים ואף באחוזים, ובסוף התקופה היו לנו 1.5 בני בקר לכל פרה חולבת. בינתיים, עד מחצית תשט"ו, הגיע היחס כבר ל-2.3, כולל עדר העגלים. בגיל הפרות חלה ירידת מה לקראת סוף התקופה; דבר זה נובע משיטת הבירור הנהוגה אצלנו שלפיה נותנים לכל מבכירה להמליט במשק ומחליטים על גורלה אחרי סיום של תקופת חליבה אחת או שתיים. הגענו, איפוא, בהצערת

טבלה 2. יציאת פרות והטיבות

תש"ז	תשי"א	תשי"ב	תשי"ג	תשי"ד	תשט"ו
25	27	25	18	24	48
15	14	19	14	18	39
10	13	6	4	6	9
13.4	16	7.5	4.9	7.3	12.9

טבלה 3. הפוריות

השנה	% הפרות שהתעברו	מס' הזרעות או הרבעות להתעברות	% המבכירות שהתעברו	מס' הזרעות או הרבעות להתעברות
תש"ז	73	2.1	87	2.0
תש"ח	80	2.3	64	1.8
תש"ט	83	3.5	94	2.5
תש"י	88	2.1	87	1.2
תשי"א	80	2.2	96	2.2
תשי"ב	99	2.3	100	1.5
תשי"ג	99	1.6	100	1.5
תשי"ד	95	1.6	97	1.8
תשט"ו	95	1.4	92	1.9

התנובות בעדר

המספרים שבטבלה 4, הניתנת להלן, מראים ירידת מה בתנובות בעקב מגפת הפה והטלפים בתחילת תקופת הדו"ח ושפל מובהק בשנת מלחמת השחרור. ההתאוששות היתה איטית ורק בשנים תשי"ג-תשי"ד הגיעו התנובות לרמה הקודמת. בשנה שעברה, "קפצו" המספרים לרמה שעד אז לא היתה ידועה. ואם אמנם אחוז השומן בהזרע היה בדרך כלל בינוני, נראית גם בתנובת השומן עליה ניכרת. הירידה הקלה בתנובת החלב הכללית בשנת תשט"ו מסתברת ממכירות רבות-היקף, כפי שהזכרתי למעלה.

העבודה בענף

על הישגינו בעבודה אפשר לעמוד מטבלה 5 הניתנת להלן (ר' טבלה 5). בולטת הירידה התלולה בימי העבודה החל משנת תש"ט, שהיא השנה הראשונה של שימוש במכונת החליבה

משתי הטבלאות האחרונות נראה שמצב הבריאות והפוריות בדרך כלל השביע רצון. אחוז הפרות שהתעברו (הכוונה היא: תוך אותה השנה) עלה, ובאופן מקביל ירד מספר ההזרעות (או ההרבעות) לכל התעברות. שיפור ניכר חל בשטח זה עם הצטרפות המשק וכל האיזור לאגודת "און".

בשטח הבריאות יש לציין שדו"ח זה מתחיל מהתקופה שלאחר המגפה האחרונה של פה וט-לפים; מאז לא פקדו את עדרנו מחלות מגפ-תיות. פרט להתקפה הקלה של "קדחת שלושת הימים" היו מקרי קדחת מעטים מאד, ובשנים האחרונות לא הופיעו בכלל.

* דרך אגב: זה לנו כמה שנים שהננו נזקקים אך ורק לפרים של האגודה והפסקנו לגמרי את הרביעה הטבעית.

בעדר כולו. הטורים המציינים את כמות העבודה שהושקעה באופן יחסי לכמויות החלב שייצרנו מבהירים ביתר שאת את פריון העבודה שהביאה עמה מכונת החליבה. העליה הקלה בימי עבודה שמסתמנת בשנה האחרונה מוסברת בחלקה ע"י תוספת בני בקר (עגלים לבשר) ובחלקה ע"י ניצול לא מלא של המתקנים אחרי מכירות מוגברות בעדר הפרות. בקרב העובדים קיימת ההכרה שאין מקום לקימוצים רציניים נוספים בעבודה כל עוד העדר משוכן במבנים הקיימים.

טבלה 4. התנובות הממוצעות בשנים תש"ו-תשט"ו

השנה	תנובה כללית (ב־1000 ק"ג)	שמוצע לפרה ק"ג	% השומן	כמות השומן לפרה (ק"ג)
תש"ו	259	4540	לא נבדק	—
תש"ז	277	4249	3.61	153
תש"ח	307	4219	*3.79	160
תש"ט	300	3916	*3.77	148
תש"י	315	4191	3.57	150
תשי"א	340	4225	3.45	148
תשי"ב	339	4251	3.50	149
תשי"ג	369	4547	3.42	155
תשי"ד	366	4495	3.44	155
תשט"ו	360	5187	3.44	178

* ייתכן שאין דיוק באחוז השומן עקב בדיקות לא קבועות.

טבלה 5. העבודה בענף הבקר בשנים תש"ו-תשט"ו

השנה	ימי עבודה	מספר הפרות	י"ע לפרה (עם בני בקר)	ק"ג חלב לכל י"ע	י"ע לכל 1000 ק"ג חלב
תש"ו	2461	57	43.2	105	9.5
תש"ז	2410	65	37.2	111	9.0
תש"ח	2628	73	36.0	114	8.8
תש"ט ¹	2295	77	30.0	127	7.9
תש"י ²	2082	75	27.9	146	6.9
תשי"א	2069	81	25.6	160	6.2
תשי"ב	1900	81	23.6	179	5.6
תשי"ג	2036	81	25.1	181	5.5
תשי"ד	2040	82	25.0	179	5.6
תשט"ו	1820	70	26.1	198	5.1

¹ התחלת השימוש במכונת החליבה.

² הפעלת מכונת החליבה בעדר כולו. פרט לפרות שנחלבו בידיים.

ההזנה

אביא קודם כל שתי טבלאות (6, 7), מתוכן אפשר לשאוב פרטים על ההזנה בעדרנו.

טבלה 6. ההזנה – תקציב והוצאה לפועל (באלפי יחידות מזון)

פרטים	תש"ו	תש"ז	תש"ח	תש"ט	תש"י	תשי"א	תשי"ב	תשי"ג	תשי"ד	תשט"ו
תקציב הזנה	260	284	299	311	336	351	378	388	391	396
הוצאה לפועל	276	310	324	316	358	393	397	428	453	458
עודף	16	26	25	5	22	42	19	40	62	62
עודף ב-%	5.9	9.1	8.2	1.7	6.6	11.9	5.0	10.3	15.7	15.5

טבלה 7. ההזנה – פירוט המספוא לפי סוגים (באחוזים)

פרטים	תש"ו	תש"ז	תש"ח	תש"ט	תש"י	תשי"א	תשי"ב	תשי"ג	תשי"ד	תשט"ו
מספוא קצור	40.2	52.3	42.0	40.5	43.2	49.0	35.1	26.0	15.1	22.7
תחמיץ קליפות	—	—	5.3	5.4	5.6	5.1	4.8	5.8	8.4	5.8
מרעה זרוע	—	—	—	—	—	—	10.6	16.1	21.5	19.3
שחת וקש	16.9	14.9	17.6	15.3	16.8	15.6	17.2	19.1	20.1	19.0
ס"ה מספוא גס	57.1	62.7	64.9	61.2	65.6	69.7	67.7	67.0	65.1	66.8
מזון מרוכז	42.9	32.8	35.1	38.8	34.4	30.3	32.3	33.0	34.9	33.2
ס"ה	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

הן אפשרויות קצירת הירק בחורף גשום (ואגב, אז גם אי אפשר לעלות על שטחי המרעה הזרוע). מאידך, חורף שחון כמו בשנת תשט"ו מאפשר שמירת מלאי מסוים של תחמיץ לשנה הבאה ושימוש מוגבר במספוא ירוק. עובדה שהתבטאה באופן בולט בתנובות הגבוהות מן הרגיל בשנים שחונות דוקא. בסעיף „שחת וקש” יש לציין עליה מתמדת; בשנים האחרונות כולל סעיף זה שחת בלבד. אמנם מכינים אצלנו שחת מתערובת בקיה ארגמנית ודגן, אולם היא לצער רנו, בדרך כלל, מאיכות בינונית; ונטוש מאבק מתמיד עם עובדי הפלחה, ובעיקר עם קשיי האקלים, כדי לזכות בשחת משובחת יותר. במשקנו אין לפי שעה תנאים מתאימים לגידול אספסת לשחת. ראויה לציון העובדה שהאספקה מתוצרת המשק, ז. א. מספוא גס והגרגרים שבתערובת המזון המרוכז, מהווה 75% ואף יותר מכלל האספקה.

עיון קל בטבלה 6 מראה שבמשך התקופה הנסקרת הוגשו עודפים מסוימים של מספוא בהשוואה לתקציב התיאורטי (פרט לשנת תש"ט). את ההעברות הרציניות בשנתיים האחרונות אפשר לזקוף באופן חלקי על חשבון הערכה מופרזת של יכולי המרעה הזרוע בעונות הסתיו; אולם בחלק מסוים זוהי תוצאה של החלטה ברורה, שכוונתה להבטיח „הכנה” עשירה יותר של הפרות לקראת ההמלטה, דבר אשר הצדיק את עצמו בהחלט. מהטבלה 7 יש ללמוד שבמשך כל התקופה (חוץ מבשנים תש"ו ותש"ט) נשאר אחוז המזון המרוכז מתחת ל-35, ולקראת העתיד הננו רואים זה כגבול העליון שלא נרצה לעבור עליו בשום מקרה. צירוף הסוגים של המספוא הגס השתנה הודות לשימוש בתחמיץ ובמרעה זרוע. התנודות בסעיף „מספוא קצור” (שכולל גם סלק) נובעות מהשימוש במרעה הזרוע ומהשפעת מוג האויר. באדמות הכבדות שלנו מעטות

שאלות טיפוח

בשטח הטיפוח שאפנו במשך השנים לעדר פרות בריאות, פוריות וחסונות שניזונות בעיקר על מספוא גם מתוצרת המשק ויחד עם זה תהיינה בעלות תנובות טובות ונוחות לחליבה מיכנית. היום הננו יכולים לסכם שבמידה לא קטנה השגנו מטרה זו. מורגשת מאד בשנים האחרונות ההשפעה הטובה של כמה מהפרים שבאגודת „און” ובראשם „קישון” (אגב, הוא בילה את ימי נעוריו בהזורע).

מבחינה כלכלית ביססנו את הענף לא רק על שיווק חלב אלא גם על מכירת פרות לגידול, וכך הצלחנו גם בשנים של תנובות יותר נמוכות להגיע לתמורה הממוצעת של יום עבודה במד שק. בשנה האחרונה (תשט"ו), עם העליה הגדולה בתנובה, הכניס הענף אף עודף מסוים מעל השכר הממוצע אף על פי שהמחיר הגבוה מאד של המים מייקר את האספקה.

עם כל זאת עומד הענף כיום לפני הכרעות

קשות. הסידורים בבנינים הקיימים לא בלבד שאינם נותנים כל אפשרות של הרחבה, אלא הם גם מונעים כל סיכוי לייצול העבודה והקל-תה; וכך עומד צוות העובדים, שהצליח הודות לקביעות והתמחות בעבודה להעלות את הענף לרמתו הנאה, בסכנת התפוררות. אין חולקים על זה שהעברת העדר לסככה פתוחה היתה מביאה עמה חיסכון והקלה לא מבוטלים בעבודה ונוסף לזה היתה מעלה את התנובות בשיעור ניכר. אך כדי לבצע אפילו בנייה מצומצמת ביותר נהיה נאלצים להקים גוש רפתות חדש, במקום מרוחק מן הרפת הנוכחית מחמת הצפיפות בשטח הבנינים הקיימים. ההשקעות הגדולות הקשורות בהעברה הכשילו עד כה את כל התכ-ניות. עם זאת אנו תקוה שבזמן הקרוב יעלה בידינו להתחיל בהקמת הגוש החדש, וכולנו בטוחים שזה יבטיח מקום מרכזי מכובד לענף הבקר במשקנו.

ברנר

הזורע, יוני 1956

מה קרה בין שנת 1937 לשנת 1954 במשקו של איכר?

ראלף ספייס, איכר במדינת ניו-יורק, החזיק עוד בשנת 1937 במשק חקלאי שהשתרע על 640 דונם. במשך השנים, מרבית החקלאים שבשכנותו השתדלו להעלות את הכנסותיהם ע"י הרחבת הנבילות, כלומר — רכישת שטחים נוספים. לעומתם התמסר ראלף להעלאת כושר הייצור של משקו ע"י שיפור שיטות העבודה והעלאת יבולי המספוא של שדותיו. התוצאות לא איחרו לבוא; כשמשווים את ההכנסה הנקיה (לא ברוטו) של משקו לזו של שכניו הרי בולטים מיד יתרונות כלכלת המשק שלו.

במשך התקופה שבין 1937 ל-1954 נכנס גם בנו של ראלף לעבודה במשק ומענין להשוות את הנתונים על משק זה בשתי השנים הנ"ל.

ש	שטח המשק דונם	פרות חלב	עגלות מכל הגילים	תנובות תרנגולות	כמות מבוטת	יבולי שחת לד' ק"ג	תחמיץ תירס לדו' ק"ג	גרגר' ש"ש לדו' ק"ג	תנובה ממוצעת ק"ג	% שומן	פרות לעובד	חלב לעובד ק"ג בשנה
1937	640	11	16	770	1.3	500	2500	110	3980	3.4	8.5	33.700
1954	640	40	35	1200	2.4	700	3125	290	5300	3.9	16.6	88.300

הסיכום המעודד ביותר לגבי משק זה היא בתנובת החלב לכל דונם מרעה ומספוא גם. בשנת 1937 נוצרו מכל דונם כ-100 ק"ג חלב בס"ה וב-1954 עלתה התנובה לכל דונם ל-235 ק"ג. תנובה זו היא לזכות המספוא הגס בלבד שנוצר במשק, לאחר ניכוי התנובה שבאה מהמוזון המרוכז המשקי והקנוי כאחד.